

GUIDE TILL INKLUDERANDE SEXUALUNDERVISNING

Att få kunskap om kropp, sexualitet och relationer är en rättighet. Sexualitet är dessutom ett ämne som berör oss alla – oavsett om vi har haft sex eller inte. Vare sig om man är intresserad av att ha mycket, lite eller inget sex alls så är sexualiteten en del av våra liv och av vår hälsa. Bra sexualundervisning är avgörande för att alla – oavsett ålder, kön, läggning eller bakgrund – ska ha möjlighet att värna om sin sexuella och reproduktiva hälsa och få känna till sina rättigheter.

Alla har behov av i stort sett samma kunskap om kropp, sex och relationer men för personer som migrerat till Sverige så har tyvärr dessa rättigheter ofta kränkts, och de har inte fått den kunskap de behöver, vill ha och har rätt till i samma utsträckning som svenskfödda har. Detta kan bero på att man har tvingats avbryta sin skolgång på grund av exempelvis krig eller flykt, eller att skolan i ens hemland eller i Sverige inte har erbjudit sexualundervisning.

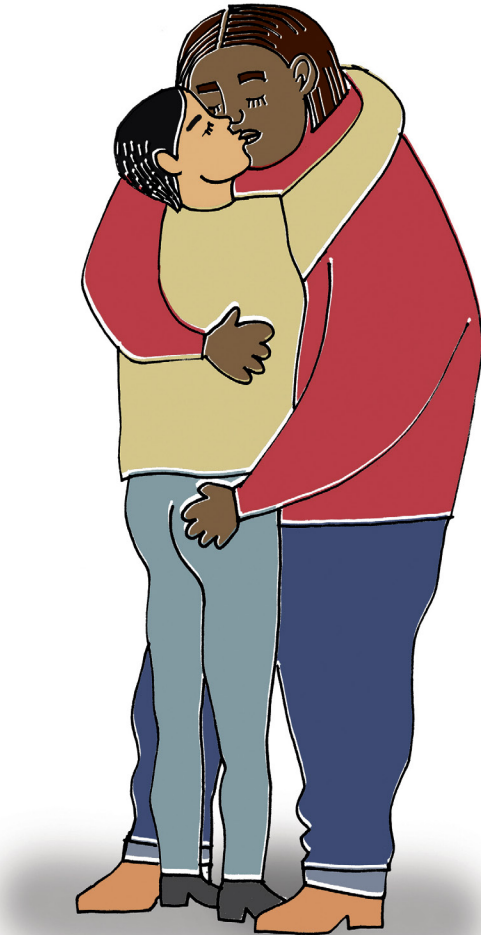
Sexualupplysning blir bäst när så många som möjligt kan känna igen sig i den, det vill säga att den är inkluderande och tillgänglig.

Vissa normer, eller antaganden, i samhället gör att många mår dåligt och blir diskriminerande. Alla påverkas av normerna och om sexualundervisningen är baserad på diskriminerande normer och antaganden så blir den inte till för alla. Många normer är kopplade till kön, sexuell läggning och etnicitet, hudfärg eller bakgrund. Några exempel på sådana normer är:

”Tjejer och killar är väldigt olika varandra, och har olika mycket sexlust”

”Killar vill vara ihop med tjejer och vice versa”

”Det finns bara två kön, och man kan se på en person vilket kön den har”

”Sex är detsamma som vaginalsamlag”

Dessa antaganden stämmer såklart inte och om sexualundervisning görs utan att den som leder samtalen reflekterar över dem riskerar det att leda till att hbtq-personer inte kan känna igen sig i undervisningen, att tjejers lust blir förminskad, att deltagarna får begränsad information om hur de kan ha säkrare sex, att lustperspektivet tar för lite plats i undervisningen och en massa personer mår dåligt i stället för att må bra.

Det är därför viktigt att jobba med sig själv och ta reda på vilka antaganden - medvetna eller omedvetna - man kanske själv gör om deltagarna man har framför sig för att sedan kunna jobba aktivt med att ifrågasätta dem. Ett sätt att göra det kan vara att diskutera normer med varandra i personalgruppen.

I Sexualundervisning på lättare svenska finns flera övningar man kan göra för att kunna diskutera detta på ett strukturerat sätt. Ett exempel är ”Vem finns i klassrummet?”, som finns på s 36-38 i metodmaterialet. Denna övning låter er träna och tänka på vilka erfarenheter och normer ni eventuellt behöver påminna er om. Ett tips är att bestämma sig för att det kommer att finnas en mångfald i klassrummet och prata på ett sätt som inkluderar och tilltalar så många olika erfarenheter som möjligt.

Detta kallas ibland för att använda ett normkritiskt, eller normmedvetet förhållningsätt och det är något man behöver lära sig. Ibland kommer du säkert att säga lite fel och det är okej – man lär av sina misstag och kan då göra det bättre nästa gång!

Det finns en mängd föreställningar kopplade till personer som har migrerat till Sverige, även på området sexualitet. Det finns bilder och stereotyper av både ”svenskhet” och ”icke-svenskhet” där positiva egenskaper och värderingar kopplas till ”svenskhet” och negativa kopplas till ”ickesvenskhet”. Precis som med övriga diskriminerande normer i samhället riskerar dessa föreställningar att ha en negativ inverkan på sexualundervisningen, om man inte aktivt jobbar med att reflektera över och förhålla sig kritisk till dem. Några stereotypa föreställningar som finns kopplade till personer som har migrerat till Sverige är till exempel att:

”Sex är så tabubelagt att det inte går att prata om”

”Nyanlända tjejer är förtryckta och kontrollerade av sina närstående”

”Det finns mer homofobi än bland personer som är födda och uppväxta i Sverige”

”Nyanlända killar är mer benägna att begå sexuella övergrepp än killar födda i Sverige”

Sådana fördomar är ganska vanliga, och de skapar en del risker för sexualundervisningen. Om undervisningen grundas i, och anpassas efter tanken att sex är ett för tabubelagt ämne finns det risk för att man till exempel undviker att prata om vissa ämnesområden, vilket gör att deltagarna får begränsad och otillräcklig information. Andra risker är exempelvis att hbtq-personer i gruppen osynliggörs (om man utgår ifrån homofobi), att tjejers sexualitet och lust osynliggörs (om man utgår ifrån förtryck och kontroll) och att killar i gruppen blir bemötta på ett kränkande sätt där de inte får tillräcklig kunskap om deras rätt till sin egen kropp (om man utgår ifrån ett potentiellt förövar-perspektiv).

En vanlig tendens är att kultur och religion ses som något statiskt och som att det är det som främst påverkar vilken syn en person har på kön och sexualitet. Dock så brukar dessa tankar bara dyka upp när det handlar om en kultur, eller en religion som skiljer sig från vad som är vanligt i ett svenskt normsystem. Det görs alltså skillnad mellan olika religionstillhörigheter och olika kulturella ursprung, där vissa personer ”kulturaliseras”, med andra personers kultur inte ses som viktig och relevant. Skulle det till exempel ses som viktigt att anpassa sexualundervisningen baserat på kultur och religion i en klass med enbart svenskfödda elever? Eller är det främst i grupper med många nyanlända ungdomar som detta tenderar att bli en faktor?

Trosuppfattning och vilka kulturella kontexter en person vuxit upp i och lever i kan såklart vara något som påverkar ens sexualsyn, men det är långt ifrån den enda. En persons förhållande till sin egen och andras sexualitet samt ens sexuella hälsa påverkas av såväl strukturella som individuella faktorer, som utbildningsbakgrund, sexuell läggning, kön, personliga erfarenheter, ens relationer och sociala nätverk och så vidare. Personer som har migrerat till Sverige klumpas ofta ihop till en grupp som skulle ha liknande åsikter, erfarenheter och kunskaper. Det antas dessutom ofta att dessa skulle skilja sig stort från någon sorts ”svenska” värderingar eller erfarenheter. Detta stämmer inte och det är viktigt att påminna sig om. Även om man kommer från samma geografiska område så betyder inte det att man har samma uppfattningar eller erfarenheter. Inga grupper är så homogena. Nyanlända personer är i stället en mycket heterogen grupp, med mycket stor variation vad gäller erfarenheter, ålder, kön, ursprung, trosuppfattning, sexualitet, utbildningsbakgrund och åsikter.

Något som dock alla nyanlända har gemensamt är att de har genomgått en migrationsprocess och att de befinner sig i ett land där de ska lära sig ett språk och att navigera sig i ett nytt samhälle, exempelvis vad gäller skol- och vårdssystem och kännedom om sina egna rättigheter och skyldigheter inom lagstiftningen. Detta ställer vissa krav på anpassning av sexualundervisningen:

- **Språket:** eftersom nyanlända är nybörjare i svenska språket behöver språket i sig ta plats i undervisningen. Detta kan göras genom att prata på lättare svenska, samt att inkludera ordförståelse som en del av sexualundervisningen. Bilder är ett mycket bra komplement till det talade språket och i metodmaterialet finns en mängd bilder som du kan använda för att underlätta för samtalen.
- **Tiden:** det tar längre tid att undervisa i grupper som inte har ett flytande språk gemensamt. Se därför till att planera in många tillfällen för samtal om kropp, kärlek och sexualitet. Genom upprepade tillfällen ges dessutom deltagarna möjlighet att reflektera över det ni diskuterade förra gången och känslan av att sexualitet är ett bra och viktigt ämne stärks vilket gör det lättare att prata – både för dig som yrkesverksam och för deltagarna. Vissa ämnen kan dessutom behöva lite mer tid för samtal och diskussion.

- **Interaktiva moment:** genom att ha mycket dialog och interaktion under samtalen blir det enklare att anpassa efter gruppens intressen, kunskapsnivå och svenskkunskaper. Det är dessutom ett sätt att låta gruppen vara med och påverka hur undervisningen ska se ut.

- **"Svenskhet":** när ni ska prata om värderingar och normer så undvik att tala om detta i termer av "svenska" värderingar, eller att säga "i Sverige tycker/gör man såhär". Att tala i sådana termer innebär en förenkling av verkligheten och riskerar att leda till ett "vi och dom"-tänk. Det förstärker en bild av "kultur" som något statiskt och riskerar att framställa Sverige som enbart positivt, och skapa en motsats till deltagarnas ursprungsländer, vilket kan upplevas som förminskande och kränkande för deltagarna. Försök att förhålla dig kritisk till stereotypa föreställningar om såväl "svenskhet" som om andra kulturer. När normer och värderingar ska diskuteras är det bättre att leda allmänt hållna diskussioner där man betonar allas lika rättigheter.

En undervisning som är inriktad på att diskutera ”de andra” riskerar att cementera tanken på att det finns ett vi och ett dem. Dessutom riskerar detta att stabilisera, eller bevara majoritetens normer och privilegier och därmed förstärka tanken om att det finns en grundläggande skillnad mellan personer med olika bakgrund. När man har ett perspektiv som utgår från sådana skillnader kommer det ena att anses som bättre än det andra, vilket ger grogrund för diskriminering och kränkningar.

Det handlar alltså inte om att anpassa ämnen och ingångsvägar till samtalen utifrån stereotypa bilder av vem som är nyanländ och/ eller hur den personen är. Anpassningen ska baseras på de tillgänglighetsbehov som finns, exempelvis gällande språk. Försök också att vara öppen för eventuella erfarenheter som är mindre vanliga bland personer som har växt upp i Sverige, utan att göra ett antagande om en specifik individ i gruppen.

Genom att möta varje individ förutsättningslöst och med en nyfikenhet inför vad just den personen har för intresse och kunskapsbehov skapar man förutsättningar för att göra sexualundervisningen intressant och relevant för så många som möjligt.

De allra flesta har en mycket stor nyfikenhet och vill ha mer kunskap och möjlighet att diskutera och reflektera kring ämnen som ryms inom sexualundervisningen. Det är dessutom en rättighet som är både viktig och rolig att tillgodose!

KÖNSUPPDELAT ELLER INTE?

Det kan finnas funderingar över om en grupp ska delas upp efter kön eller inte när man ska bedriva sexualundervisning. Ibland görs en sådan uppdelning lite slentrianmässigt, och kan grunda sig i antaganden om att det behövs. Det finns både för- och nackdelar med att dela upp en grupp utifrån kön. Vissa personer kan tycka att det känns enklare att ställa frågor om de sitter i en grupp med personer med samma kön. Men en könsuppdelning riskerar att förstärka bilden av att det finns stora skillnader mellan personer av olika kön och att de inte kan prata om sexualitet och känslor med varandra. Det för också med sig en risk av att alla unga inte får samma information. Både killar och tjejer behöver få kunskap om såväl fittans anatomi som spermier, och de flesta tycker att det är spännande och roligt att föra diskussioner i en blandad grupp. Ytterligare ett skäl till att arbeta med blandade grupper är att man då undviker att exkludera de personer i gruppen som varken identifierar sig som killar eller tjejer, samt de som felaktigt tolkas som ett kön som de inte tillhör.

KANSKE

RFSU har arbetat med sexualundervisning i grupper med nyanlända elever i många år, och har arbetat med såväl blandade som uppdelade grupper. Under 2016 genomfördes två utvärderingar av vår verksamhet där ungdomarna själva fick berätta om vad de tyckt om undervisningen. Då fick de bland annat frågor om de föredrog en blandad eller uppdelad undervisning. Majoriteten svarade att de föredrog blandade grupper. Det fanns dock även de som hellre såg en uppdelning.

Det behöver alltså inte vara fel att dela upp gruppen utifrån kön, även om en blandning för med sig något fler fördelar. Det viktiga är dock att om du väljer att dela upp grupperna utifrån kön så ska det göras på pedagogiska grunder, exempelvis för att deltagarna själva har uttryckt en önskan om att göra så, och att beslutet fattas efter en diskussion om vad som passar hos just er.

Ett alternativ kan också vara att göra delar av undervisningen gemensamt och ge möjlighet till en uppdelad frågestund.

**FLER TIPS
FÖR ETT
INKLUDERANDE
SAMTAL:**

- Möt individen där den är.
- Presentera olika alternativ som likvärdiga – t.ex. gällande sexuella praktiker, val av partner, eller om man över huvud taget vill ha sex.
- Bemöt kränkningar i rummet. Om någon uttalar sig på ett sätt som kan upplevas som kränkande mot en person eller grupp – låt det inte passera. Beroende på hur grov kränkningen är så kan du antingen behöva markera starkt, eller främst förtydliga allas lika rättigheter och sedan se till att ni i gruppen fortsätter diskutera hur man kan upptäcka och motverka diskriminering och kränkande beteende.
- Var noga med att inte problematisera det som bryter mot normen, och att inte peka ut personer som gör det.
- Utgå inte från att alla människor är lika. Det är lätt att blunda för människors specifika erfarenheter och synsätt när de, oavsett bakgrund, bryter mot det föreställt "svenska".
- Gör medvetna val i förhållande till könsroller och heteronormativitet. Om du använder dig av scenarion för att prata om ett visst ämne så se till att personerna i scenerna både följer och bryter mot normativa antaganden.
- Ett inkluderande språkbruk behöver inte vara så svårt. Det kan till exempel innebära att säga "partner" i stället för "pojkvän/flickvän". Eller att undvika termer som "kvinnors/mäns könsorgan" och i stället säga "snippa och snopp" eller "fitta och kuk". Även "hen" är ett bra ord att använda sig av. På så sätt bidrar du till att göra sexualundervisningen mer välkomnande för fler personer.
- Ha ett lustbejakande perspektiv – prata om sexualiteten som något positivt.
- Fatta beslut om blandade eller uppdelade grupper baserat på vad deltagarna själva vill.
- Om du har könsseparerade grupper, låt eleverna själva välja om de ska vara i "tjej-" eller "killgruppen".

©2017 RFSU